

Sutabogarak kutatása a Bakony hegységben (Coleoptera: Histeridae)

ROZNER ISTVAN magánkutató
Budapest

Magyarországon, ezen belül a Bakony hegység területén is a sutabogarak mindenhol előfordulnak. Rendszertanilag a Histeridae család a Holyvaalkatúak /Staphylinoidea/ öregcsalád legutolsó családjára, bár a legújabb rendszer szerint külön öregcsaládot /Histeroidea/ alkot a Synteliidae és a Sphaeritidae családokkal együtt.

A sutabogarak fajai igen változatos méretűek, 0,5 mm-től 15 mm-ig terjed a hazánkban fogható különböző fajok egyedainak nagysága. Igen erősen kitinizált, leggyakrabban szürkés, fényes, kerekded testűek, főleg a nagyobb fajok egyedait könnyen felismerhetővé teszi. Jellemző még rájuk a térdelt és bunkós csáp, a hátul lemetezett szárnyfedők. Lábaik ásólábak.

Mind az imágók, mind a lárváik ragadozók. Állati és növényi anyagokban fejlődő rovarlárvákra vadásznak, elsősorban bogár és légyarákival táplálkoznak. Dögön, ürüléken, fakéreg alatt szu és cincérjáratokban, mohákban, erdei avarban, kismérsők, így vakond, ürge, hőrösög fészkeiben, valamint madárfészkekben /golya, gyurgyalag, partifecske/ egyaránt megtalálhatók. Igen érdekesek a fakéreg és kövek alatt található, hangyabolyokban élő fajok egyedai.

A földkerekségen ezideig a Histeridáknak ca. 3600 faja ismeretes, melyek a legészakibb részeket kivéve mindenütt előfordulnak. A Fauna Hungariae Sutabogarak füzeté DR. SŁAWOMIR MAZUR és DR. KASZAB ZOLTÁN adatai szerint Magyarországon 104 fajt ismertet és 17 faj előfordulását várhatóan jelzi. Ez a 121 faj 40 genus között oszlik meg.

A Bakony hegység Histeridae irodalma elég szegényes. A Fauna Regni Hungariae /KUTHY, 1896/ adatain kívül CSIKI ERNŐ: Magyarország Histeridái c. munkája, amely 1903-ban jelent meg az Állattani Közleményekben, említi a Hister ventralis MARSH. előfordulását Nagyvázszyból, a Hister sepulchralis ER.-t Fehérvárcseurgóról, az Epierus comptus ER.-t Zircről, a Plegaderus dissectus ER.-t és az Abraeus granulum ER.-t "Bakony" megjelöléssel.

1938-ban KASZAB ZOLTAN: Új coleopterológiai adatok a történelmi Magyarországról c. munkájában két fajt említ: a Platysoma oblongum FABR.-ot Veszprémből és Zircről, valamint az Anthrenus affinis REDTB.-t Balatonedericsről.

A Kaszab-Kaszab: Sutabogarak-Histeridae /1980/ faunafüzet több faj bakonyi előfordulását említi, így az Abraeus roubaei OLEXA Fehérvárossurgó, a Saurinus virescens PAYK. Bernhida és Révfülöp, a Pseudopierus italicus PAYK. Zirc, az Atholus praetermissus /PEYRÖE/ Balatonederics és a Platysoma angustatum /BOFFMANN/ Bernhida fajokat és lelőhelyeiket. Ennek az öt fajnak példányait eddig még nem sikerült gyűjteményekben fellelnem. A faunafüzet többi adatához tartozó bogarakat megtaláltam a Budapesti Természettudományi Múzeum Allattárának gyűjteményében.

1980-ban kezdtem el foglalkozni a sutabogarak vizsgálatával. Átnéztem a Természettudományi Múzeum Allattárának Histeridae gyűjteményét, jelentősebb magángyűjteményeket, így PODLUSSÁNY ATTILA, SZÉKELY KALMAN, ADÁM LÁSZLÓ és saját gyűjteményemet, és feldolgoztam azok adatait. Meghatároztam és feldolgoztam a Bakonyi Természettudományi Múzeum sutabogár gyűjteményét is.

A gyűjtemények adatait értékelve a legrégebbi bakonyi gyűjtési adat 1869-ből származik. Ez egy Hister quadrimaculatus példány Keszthelyről, DRUMMER I. gyűjtéséből. Az 1890-es és az 1900-as évekből több Histerida került a közgyűjteményekbe, elsősorban WACHSMANN bakonyi tevékenysége eredményeképpen. Az 1930-as évektől kezdve SZÉKESZ VILMOS munkássága jelentős ezen a területen. A Tihanyi-félsziget kutatása, majd az 1950-es években a Balaton-felvidéken, elsősorban gólya és más madárfészkekből történt gyűjtései igen sok új adatot szolgáltatottak. Ugyancsak az 50-es évekre esik DR. LENCI RUDOLF bernhida és tátikai gyűjtése, számos eddig még elő nem került faj eredményezve.

Az 1960-as évektől a Bakonyi Természettudományi Múzeum jelentős sutabogár anyaggal gazdagodott. PAPP JENŐ, BALI JÓZSEF és TOTI LÁSZLÓ gyűjtései vetették meg egy később felállítható Histerida gyűjtemény alapját.

1980-81-ben magam is rendszeresen gyűjtöttem a hegység sutabogarait elsősorban a Magas- és a Keleti-Bakonyra sulyozva a gyűjtések tömegét. Mindezek eredményeképpen az irodalmi adatokkal együtt a Bakony hegységből ezidőszereint a következő fajok fordulását tekinthetjük igazoltnak:

1. *Chetabraeus globulus* /CREUTZER, 1799/
2. *Abrasus granulum* ERICHSON, 1839
3. *Abrasus perpusillus* /MARSHAM, 1802/
4. *Abrasus roubali* OLEKA, 1957
5. *Plegaderus caesus* /HERBST, 1792/
6. *Plegaderus dissectus* ERICHSON, 1839
7. *Subrachium pusillum* /ROSSI, 1792/
8. *Acritus minutus* /HERBST, 1792/
9. *Acritus nigricornis* /HOFFMANN, 1803/
10. *Saprinus semipunctatus* /FABRICIUS, 1792/
11. *Saprinus planiusculus* LOTSCHULSKY, 1849
12. *Saprinus semistriatus* /SCRIBA, 1790/
13. *Saprinus subnitescens* BICKHARDT, 1909
14. *Saprinus furvus* ERICHSON, 1834
15. *Saprinus tenuistrius* MARSEUL, 1855
ssp. *sparsutus* SOLSKY, 1876
16. *Saprinus georgicus* MARSEUL, 1862
17. *Saprinus virescens* /PAYKULL, 1798/
18. *Saprinus aeneus* /FABRICIUS, 1775/
19. *Saprinus immundus* /GYLLENHAL, 1827/
20. *Saprinus incognitus* DAHLGREN, 1964
21. *Gnathoncus suturifer* REITTER, 1896
22. *Gnathoncus rotundatus* /KUGELANN, 1792/
23. *Gnathoncus nannetensis* /MARSEUL, 1862/
24. *Gnathoncus schmidti* REITTER, 1894
25. *Gnathoncus buyssoni* AUZAT, 1917
26. *Euspilotus perrisi* /MARSEUL, 1872/
27. *Chalcionellus decemstriatus* /ROSSI, 1792/
28. *Hypocacculus rufipes* /KUGELANN, 1792/
29. *Hypocacculus rugifrons* /PAYKULL, 1798/
30. *Myrmetes piceus* /PAYKULL, 1809/
31. *Dendrophilus punctatus* /HERBST, 1792/
32. *Dendrophilus pygmaeus* /LINNÉ, 1758/
33. *Carcinops pumilio* /ERICHSON, 1834/
34. *Paromalus parallelepipedus* /HERBST, 1792/
35. *Paromalus flavicornis* /HERBST, 1792/
36. *Onthophilus punctatus* /C.F. WILMERS, 1776/
37. *Onthophilus affinis* REDTENBACHER, 1849
38. *Epierus comptus* ERICHSON, 1834

39. *Pseudepierus italicus* /PAYKULL, 1811/
40. *Pachylister inaequalis* /OLIVIER, 1789/
41. *Hister quadrimaculatus* LINNÉ, 1758
42. *Hister unicolor* LINNÉ, 1758
43. *Hister quadrinotatus* SCRIBA, 1790
44. *Hister uncinatus* ILLIGER, 1807
45. *Hister helluo* TRUQUI, 1852
46. *Hister sepulchralis* ERICHSON, 1834
47. *Margarinotus terricola* /GERMAR, 1824/
48. *Margarinotus brunneus* /FABRICIUS, 1775/
49. *Margarinotus merdarius* /HOFFMANN, 1803/
50. *Margarinotus purpurascens* /HERBST, 1792/
51. *Margarinotus ventralis* /MARSEUL, 1854/
52. *Margarinotus neglectus* /GERMAR, 1813/
53. *Margarinotus ignobilis* /MARSEUL, 1854/
54. *Margarinotus punctiventer* /MARSEUL, 1854/
55. *Margarinotus carbonarius* /HOFFMANN, 1803/
56. *Margarinotus ruficornis* /GRILLM, 1852/
57. *Margarinotus stercorarius* /HOFFMANN, 1803/
58. *Margarinotus bipustulatus* /SCHRANK, 1781/
59. *Dudiplister planulus* /LENETHIES, 1848/
60. *Atholus duodecemstriatus* /SCHRANK, 1782/
61. *Atholus bimaculatus* /LINNÉ, 1758/
62. *Atholus duodecemstriatus* ssp.
quatordecimstriatus /GYLLENHAL, 1808/
63. *Atholus corvinus* /GERMAR, 1817/
64. *Atholus praetermissus* /PEYRON, 1856/
65. *Hololepta plana* /SULZER, 1776/
66. *Platysoma frontale* /PAYKULL, 1798/
67. *Platysoma compressum* /HERBST, 1783/
68. *Platysoma oblongum* /FABRICIUS, 1892/
69. *Platysoma angustatum* /HOFFMANN, 1803/
70. *Hetaerius ferrugineus* /OLIVIER, 1789/

Tehát összesen 70 faj és alfaj került elő. Természetesen ez nem a végleges bakonyi lista, véleményem szerint még legalább 20 faj gyűjtése várható a jövőben ezen a területen.

A 70 fajt elemezve néhány érdekességre szeretném felhívni a figyelmet. A faunafüzet csak Fehérvárcsurgóról jelzi az Abraeus rou-bali előfordulását, pedig a fajt WACHSMANN 1903-ban Ugodon is megtalálta.

A fajok felsorolásából hiányzik 2 Halacritus és 1 Teretrius faj bakonyi előfordulása. Mivel a Dunántul számos pontjáról, így a Somogyi-dombvidékről és a Velencei-hegységből is előkerültek ezek, a bakony-hegységi előfordulásuk szinte biztosra vehető.

A faunafüzet adatait kiegészítve közölhetjük, hogy a Gnathoncus suturifer 4 ismert magyarországi adata tovább bővül DR. MAGYAR LIK-LŐS 1955-ben Veszprém környékén gyűjtött példányának adatával. Ez a Bakonyi Természettudományi Múzeumban található. Ugyancsak a Bakonyra nézve új adat az erdei hangyák fészkeiben élő Dendrophilus pygmaeus előkerülése Urkutról. Ezt a példányt 1979-ben gyűjtöttem.

Az égerfákon élő és az égerfa levélbogár Agelastica alni /lárva-ira vadászó ritka Hister helluo eddig csak Ugodról került elő BALI JÓZSEF gyűjtésének eredményeképpen, de bizonyára máshonnan is előbukkan majd. A Margarinotus merdarius Magyarországról 4 helyről ismeretes. Most egy új bakonyi adattal is kiegészülhet a faj hazai előfordulása. 1960-ban a zirci Bocskor-hegyen PAPP JENŐ gyűjtött ebből a fajból. Az ürge és madárfészkekben élő Margarinotus neglectus ugyancsak szolgáltat új bakonyi adatokat, PODLUSSÁNY ATTILA Ujdörögden, PAPP JENŐ Kapolcson gyűjtötte e ritka faj példányait.

Azt hiszem egyik legjelentősebb magyarországi adat a Margarinotus ignobilis előkerülése a Bakonyból. E fajból 1 példányt ismertünk eddig Budapestről. 1979-ben Fenyőfőn gyűjtötte második példányát PODLUSSÁNY ATTILA. Ugyancsak Fenyőfő szolgáltatja a harmadik adatot a Platysoma angustatum elterjedéséhez. E fenyőkéreg alatt élő fajt TÓTH LÁSZLÓ gyűjtötte 1973-ban Pinus silvestris kérge alatt. Magam is hozzájárultam a negyedik adattal. 1979-ben Urkuton fogtam 1 példányt feketefenyő kérge alatt.

Igen érdekes a Hetaerius ferrugineus /OLIV/ myrmecophil fajnak előfordulása a Bakonyban. Ez LENCI RUDOLF gyűjtéséből, Berhidáról vált ismertté. A másik megvastagodott lábú hangyakedvelő faj, a

Satrapes sartorii még nem került elő a hegyekből, bár kopáros dolomitjejtőkön, elsősorban a Budai-hegyekből és a Gerecséből már gyűjtötték a Dunántulon.

Végezetül a jövő bakonyi Histeridae kutatásokról szeretnék némi prognózist adni. Egy sutabogár alapvetés megírásához máris elegendő anyag áll rendelkezésünkre, de az átfogó kép kialakításához még igen sok gyűjtést kell folytatni, térkép szerint módszeresen a területen. Nagyhatalú csapdázásokkal, rostálásokkal, futtatásokkal és más módszerekkel is gyűjtve pár év múlva már többet tudunk felmutatni a sutabogár-kutatás terén, és azt hiszem ez nemcsak a Bakony hegység Histeridae faunájának, hanem Magyarország sutabogárainak alaposabb ismeretéhez is hozzájárul.

Die Forschung der Stutzkäfer im Bakony-Gebirge (Coleoptera, Histeridae)

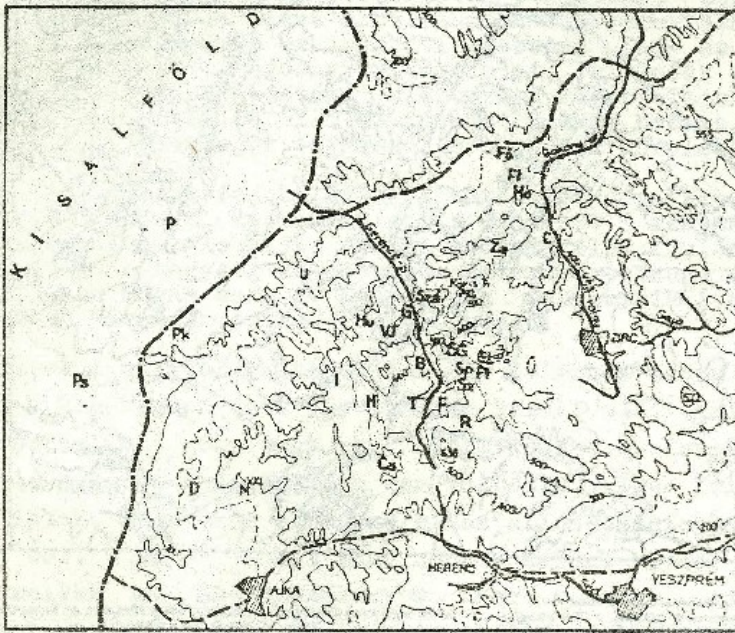
Die Stutzkäfer /Histeridae/ sind im Bakony - Gebirge allgemein verbreitet. Systematisch gehört die Histeridae-Familie in die Überfamilie Kurzflügler /Staphylionidea/. Die Arten dieser Raubfamilie kommen mit Ausnahme der nördlichsten Teile der Erde überall vor. Bis heute sind etwa 3600 Arten von ihnen bekannt. Im Heft Fauna Hungariae Histeridae gibt Dr. SŁAWOMIR MAZUR und Dr. ZOLTÁN KASZAB 104 Arten bekannt und hält das Vorkommen von 17 Arten in Ungarn als zuerwarten. Diese 121 Arten gehören in 40 Genera.

Die Stutzkäfer Literatur des Bakony-Gebirges ist dürftig. Fauna Regni Hungariae /KUTHY, 1896/, ERNŐ CSIKI /1903/, und ZOLTÁN KASZAB /1938, 1980/ erwähnen insgesamt 22 Arten aus dem Gebirge.

Verfasser arbeitete die Stutzkäfer der Zoologischen Sammlung des Budapester Naturwissenschaftlichen Museum und die Sammlung des Bakonyer Naturwissenschaftlichen Museum in Zirc, sowie die der Privatsammlungen von László Adám, Attila Podlussány, Kálmán Székely und seine eigene auf. Es gelang ihm insgesamt 70 Arten und Unterarten der Familie Histeridae zu beweisen und er erwartet noch das Vorkommen von mindestens 20 Arten in diesem Gebiet.

Einige interessantere Arten aus dem Bakony-Gebirge: Abraeus rou-bali OLEXA, 1958; Gnathoncus suturifer REITTER, 1896; Dendrophilus pygmaeus LINNE, 1758; Margarinotus merdarius HOFFMANN, 1803; Margarinotus neglectus GERMAR, 1813; Margarinotus ignobilis MARSEUL, 1854; Platysoma angustatum HOFFMANN, 1803.

A nappali nagylepkefauna kiértékelése beleértve a nappal gyűjtött Macroheterocera-fajokat is/ már megjelent a "A Bakony természet-tudományi kutatásainak eredményei" sorozatban /RÉZBÁNYAI 1979 c/ így feleslegesnek tartom, hogy erre itt részletesebben kitérjek.



1. térkép: Nappali lepkegyűjtő helyek az Északi-Bakony területén. (Zirc, C = Cuka-völgy, Fi = Fenyőfő-lejtők, Fd = Fenyőfő-ősfenyves-völgyes, Hd = Húlos-völgy, Ze = Zabolcs-erdő, SG = Százgerence-völgy, Sp = Somhegypuszta, Pl = Plötzeoldal, St = Somboly-tető, Sz = Szömörke-völgy, F = Fehérkő-völgy, T = Tiszavíz-völgy, R = Raktanya, B = Bakonybél, G = Gerence-völgy, VJ = Vörös János-séd völgye, Szá = Szarvad-árok, Hh = Hubertlak, U = Újot, I = Iharkút, N = Némethánya, régi vadászház környéke, Cs = Csehbánya, M = Magyarpolány, P = Pápa, Ps = Pápasámlán, Pk = Papakörtési, D = Deveser, Szeki-erdő)

Karte 1. Tagfalter-Fangplätze im Nord-Bakony-Gebirge

Az éjszakai nagylepkefauna

Az Északi-Bakony változatos ökológiai viszonyainak következtében az éjszakai nagylepkefauna minőségileg igen gazdagnak nevezhető, és a nagylepkék gyakorisága szempontjából sem lehet ma még /ki tudja meddig?/ a terület nagy részén ok. Az elért eredmények jelentős része már publikálásra került, további részének kiértékelése folyamatban van.